

DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANI PAYLAŞIMI SORUNUNUN ENERJİ JEOPOLİTİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

EFFECT OF THE EASTERN MEDITERRANEAN SEA JURISDICTION SHARING ISSUE ON ENERGY GEOPOLITICS

ÖZ Doğu Akdeniz, genel hatlarıyla Akdeniz'e kıyısı olan Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Gazze Şeridi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin yönetimindeki Kıbrıs adasını içine alan bölgeyi ifade etmektedir. Bölge, son yıllarda yayınlanan raporlar ve yapılan rezerv keşifleriyle dünyanın ilgisini çekmeyi başarmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesinde enerji kaynaklarının keşfedilmesi, kıyıdaş devletler arasında var olan deniz yetki alanları uyumsuzluğu sorunlarını derinleştirmiştir. bölgede yeni denklemler kurulmasına neden olmaktadır. Bölge devletleri arasında var olan tarihsel uyumsuzlukların yanı sıra ekonomik ve siyasal uyumsuzlar, sorunun çözülmesi için hukuksal perspektifin ne kadar önemini ortaya koymaktadır. 1982 BMDHS bu kaynaklardan faydalanılması için kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramları kapsamında devletlere egemen yetkiler tanımaktadır. Bölgedeki en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye; var olan kaynakların çıkarılması işletilmesi ve uluslararası pazarlara ulaştırılması noktasında hukuksal anlamda önemli bir konuma sahiptir. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin, deniz yetki alanlarını eşit uzaklık yöntemi ile sınırlandırmaya çalışmaları bu bölgedeki sorunun temelini oluşturmaktadır. Akdeniz coğrafyasının içinde bulunduğu girift yapı sorunun hakkaniyet ilkesi temelinde çözülmesini gerektirmektedir. Bu çalışmada Doğu Akdeniz Bölgesindeki deniz yetki alanları uyumsuzlukları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Kıbrıs, 1982 BMDHS, Münhasır Ekonomik Bölge, Enerji

ABSTRACT The Eastern Mediterranean in general terms Mediterranean coast of Turkey, Syria, Lebanon, Israel, Egypt, Gaza strip and the Greek Cypriot Administration (GCA) refers to the region that covers the island of Cyprus under the management of Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). The region has managed to attract the world's attention with the reports and reserve discoveries published in recent years. The discovery of energy resources in the Eastern Mediterranean region has deepened the problems of the dispute between coastal states of maritime jurisdiction issue. It causes new equations to be established in the region. In addition to the historical disputes between the states of the region, the economic and political disagreements reveal the importance of the legal perspective to resolve the problem. 1982 UNCLOS authorizes sovereign powers to states within the content of the continental shelf and Exclusive Economic Zone Concepts in order to benefit from these resources. Turkey, which has the longest coastline in the region; has an important legal position in terms of extracting existing resources and operating and delivering them to international markets. The efforts of the coastal states to the Eastern Mediterranean to limit their maritime jurisdictions to an equal distance method form the basis of the problem in this region. The complex structure of the Mediterranean geography requires the problem to be solved on the basis of the principle of fairness. This study will examine the conflict over the jurisdiction of the Eastern Mediterranean Region.

Key Words: Eastern Mediterranean, Cyprus, 1982 UNCLOS, Exclusive Economic Zone, Energy

Münevver YÜKSEL

ykslmmunewer@gmail.com

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 05.05.2021

Kabul Tarihi : 29.06.2021

1. GİRİŞ

Doğu Akdeniz bölgesindeki hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesiyle beraber deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu önem kazanmıştır. Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynakları bölge ülkeleri için yeni fırsatlar ve tehditler yaratmakla birlikte; barış ve istikrarın sağlanması noktasında endişelerin artmasına neden olmaktadır. Söz konusu rezervlerin yalnızca kaynak ülkelerin değil, aynı zamanda çevre ülkelerin de enerji taleplerini karşılayabilecek potansiyelde olması bölge dışındaki aktörlerin de ilgisini buraya çekmektedir. Türkiye’nin kıyıdaş devletlerarasında en uzun kıyı şeridinde sahip olması; bölgedeki temel aktörler arasında ön plana çıkarmasına sebep olmaktadır. Türkiye, enerji konusunda büyük oranda dışa bağımlıdır; bu bağımlılığın neden olduğu cari açık Türkiye’nin ekonomik büyümesi önünde olumsuz etki oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilen doğal gaz rezervleri Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılığının azalmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz Bölgesindeki mevcut ve potansiyel kaynaklardan istifade etmek için kıyıdaş devletlerle antlaşmalar imzalayarak deniz yetki alanlarını sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Bölgedeki kıyıdaş devletlerin birçoğunun henüz bir sınırlandırma antlaşması imzalamaması, potansiyel rezervlerin keşfi ve üretimi önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır (Stanič, A, Karbuz, S, 2020:15). Yunanistan ve Türkiye arasında süre gelen anlaşmazlıklar, GKRY’nin KKTC’nin haklarını göz ardı ederek imzaladığı tek taraflı antlaşmalar, İsrail ile Filistin arasındaki tarihsel uyuşmazlıklar ve diğer kıyıdaş devletlerde yaşanan istikrarsızlar potansiyel enerji kaynaklarından istifade edilmesi önünde handikap oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları uyuşmazlığının çözümü için uluslararası hukuktan kaynaklanan hakların tanımlanması, bu hakların bölgedeki hidrokarbon jeopolitiği üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla, Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları nelerdir? Bölgedeki aktörler arasındaki sorunlar işbirliği içerisinde, hakkaniyete uygun olarak çözülebilir mi? Hakkaniyet ilkesi kapsamında, Türkiye’nin savlarını destekleyen Uluslar Arası Adalet Divanı (UAD) kararları nelerdir? Sorularına cevap aranacaktır. Çalışmada: 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, bölge ülkeleri arasında imzalanan sınırlandırma antlaşmaları, UAD tarafından verilen kararlardan faydalanılacaktır.

2.HAKKANİYET İLKESİ KAPSAMINDA DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

Deniz yetki alanları paylaşımı konusundaki uyuşmazlıkların, uluslararası hukuka uygun olarak çözülmesi için öncelikle faydalanılacak kaynaklar belirlenmelidir. Bu kaynaklar, UAD Statüsünün 38. Maddesinde açıkça belirtilmiştir. Divana göre, devletlerarasındaki uyuşmazlıkları çözmek için faydalanılacak kaynaklar arasında asli ve tali olmak üzere bir ayrıma gidilmelidir. Asli kaynaklar arasında uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler öncelik sahibidir; ardından örf ve adet kuralları (teamül) ve hukukun genel ilkeleri incelenmelidir. Tali kaynaklar arasındaki ise; mahkeme kararları ve doktrin uyuşmazlığın çözülmesinde yardımcı bir araç olarak kullanılmaktadır (International Court of Justice,1946). Devletlerarasındaki deniz yetki alanları uyuşmazlıklarının çözümünde uluslararası hukuka uygun olarak kullanılacak kaynakların başında, III. Deniz Hukuku Konferansında kabul edilen 1982 tarihli Birleşmiş Devletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) gelmektedir. Türkiye, III. Deniz Hukuku konferansının katılımcıları arasında yer almasına rağmen BMDHS’ye taraf değildir. BMDHS’nin 309. Maddesi antlaşmanın kimi hükümlerinin kendisine uygulanmaması konusunda taraflara çekinceye bulunma imkanı tanımamaktadır. Türkiye ile Yunanistan’ın Ege Denizinde karasularının genişliğinin belirlenmesi konusunda yaşadığı uyuşmazlık BMDHS’ye taraf olmamasına neden olmaktadır. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi BMDHS’yi

imzalamamış, ancak sözleşmede düzenlenen MEB kavramının kendisi için örf ve adet kuralı oluşturduğunu kabul etmiştir (Biçici, 2018:36). Bunun en somut kanıtı, 5 Aralık 1986 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz’de 200 deniz mili genişliğinde bir MEB ilanında bulunarak bölgedeki deniz yetki alanlarını sınırlandırmasıdır. (Resmi Gazete:1986). Türkiye’nin BMDHS’ye taraf olmaması bu sözleşmenin kendisine sağladığı hükümlerin bağlayıcılığını kabul etmediği anlamına gelmemektedir. BMDHS, uluslararası örf ve adet hukukunun somutlaşmış hali olarak kendisine taraf olmayan devletler içinde kaynak oluşturmaktadır. Bölgedeki anlaşmazlıkların temelini oluşturan enerji kaynaklarının paylaşımı sorunun çözümünde, MEB kavramı önemli etkiye sahiptir. BMDHS’nin 56. maddesi kıyıdaş devletlerin bu konudaki hak, yetki ve yükümlülüklerini belirlemiştir. Aynı sözleşmenin 57. Maddesi MEB genişliğini 200 deniz mili ile sınırlandırmıştır. Sözleşmenin 74. Maddesi sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletlerin MEB’lerinin nasıl sınırlandıracağına dair hükümler içermektedir. Sözleşmeye göre coğrafi koşullar bakımında dezavantajlı devletler, deniz yetki alanlarını antlaşmalar ile belirlemelidirler. BMDHS’nin 83. Maddesine göre devletler, kıta sahanlığının sınırlarını belirlerken hakkaniyet ilkesini göz önünde bulundurmalıdırlar. İlgili maddeler, hakkaniyete ilkesinin sınırlandırmadaki rolünü tanımlayarak, tek bir sınırlandırma yönteminin belirlenemeyeceğini göstermektedir. Deniz yetki alanlarının hakkaniyete uygun olarak sınırlandırılmasındaki temel kaide; verilen kararın mevcut coğrafya ile uyumlu olup olmaması ile ölçülmektedir. Hakkaniyet ilkesi, pek çok unsurun bir arada düşünülerek adaletli bir sonuca ulaşılmasını amaçlamaktadır. Bunlardan ilki, yapılan sınırlandırmanın coğrafyanın yeniden şekillendirilmesine neden olmamasıdır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunun ana nedeni Yunanistan’ın egemenliği altında bulunan Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis adalarının konumudur. BMDHS’nin 121 maddesi adaların sahip olduğu rejimi belirlemiştir. İlgili maddeye göre adaların boyutuna bakılmaksızın karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB’e sahip olabileceği belirtilmiştir(United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982:66). Ancak insan yaşamına elverişli olmayan kayalıklar MEB ve kıta sahanlığına sahip olamayacaklarıdır(United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982:66); (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982:66). Anakaranın bir parçası içerisinde değerlendirilmeyen adaların statüsü coğrafi koşullar göz önünde bulundurularak belirlenir. Tek bir devlete ait bir adanın veya adalar grubunun ortay hattın dışında yer almasının yaratacağı bozucu etki, hakkaniyet ilkesine aykırı olarak değerlendirilmektedir.

Hakkaniyet ilkesi çerçevesinde değerlendirilecek bir diğer unsur ise kapatmama, kıyı uzanımının kesilmemesi ilkesidir. Türk kıyılarının bitişğinde yer alan Meis Adası, ters tarafta bulunan ada konumunda yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye’nin kıyı görünümünü bozunuma uğratarak, coğrafyanın yeniden şekillendirilmesine neden olmaktadır. Adaların coğrafi olarak ters tarafta olması Anklav kavramı ile açıklanmaktadır. Türkiye’nin deniz etki alanları içinde bulunan ancak Yunanistan’ın egemenliği altında bulunan Meis adası sınırlı yetkiye sahip adalar arasında konumlanmalıdır. Kıyıları karşılıklı devletler arasında sınırlandırma yapılırken, yalnızca sınırlandırmaya konu olan kıyıların uzunluğu hesaba katılmaktadır. İki devlet arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasında, devletlerin çakışmayan kıyıları hesaba katılmamaktadır. Bu nedenle hangi kıyıların sınırlandırmada esas alınacağına belirlenmesi önemli bir husus olarak görülmektedir. Kıyı uzunluğunun belirlenmesinde adaların rolü değişkenlik göstermektedir. Eğer bir devletin sahip olduğu adalar, anakaranın bir parçası olarak kabul ediliyorsa kıyı uzunluğunun belirlenmesinde aktif bir rol oynamaktadırlar. Adalarının anakaranın bir parçası olarak değerlendirilmesinde sahip olduğu konum oldukça önemlidir. İki devlet arasında deniz yetki alanları sınırlandırılmasında kabul edilecek, eşit uzaklık hattı üzerinde kayda değer bir etkiye sahip olmayan adalar anakaraya bağlı olarak kabul edilmektedirler. Bahsedilen anakaraya bitişik adalar tam etkiye sahip iken; iki devlet arasında eşit uzaklıkta bulunan adaların sınırlı etkiye sahip olabileceği öngörülmektedir.

Devletlerin denizler üzerinde sahip oldukları haklarının kaynağı, kara ülkesi üzerinde sahip oldukları egemenliktir. Devletler, denizler üzerindeki söz konusu haklarını kıyıları aracılığı ile kullanırlar. Ancak bu hakkın kullanılmasında kıyıların ardında bulunan kara kütlelerinin rolü bulunmamaktadır. UAD Libya Malta davasında aldığı “kıyının ardında kalan kara kütlesi kıta sahanlığının belirlenmesinde hak kazanım için temel oluşturmaz” kararı uyuşmazlığın Malta lehine çözülmesine neden olmuştur.(Schofield, 2015:11). Bu karara göre devletler kara ülkesindeki egemenliğinden kaynaklanan haklarını yalnızca kıyıları aracılığı ile kullanabilirler. Devletler kara ülkesinden kaynaklanan egemenlik haklarını, kıyıları aracılığıyla kullanması ilkesi bir başka ilkenin önem kazanmasına neden olmaktadır. Devletlerin sahip oldukları kıyı uzunlukları, orantılılık ilkesi kapsamında değerlendirilmektedir. Orantılılık ilkesi, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olarak belirlenmesinde kullanılan en önemli yöntemlerden birini oluşturmaktadır. Sınırlandırma işlemine tabi olan ilgili devletlerin deniz yetki alanlarının genişliği belirlenirken, kıyı uzunluklarının oranı hesaba katılması gerekmektedir. GKRY, Doğu Akdeniz Bölgesine kıyıdaş devletlerle imzaladığı antlaşmalarda deniz yetki alanlarının dış sınırını belirlerken eşit uzaklık ilkesini benimsemiştir. Ancak, her bir uyuşmazlık kendi koşulları içerisinde değerlendirilmelidir. Dünya’da var olan coğrafi yapıların her biri, birbirleri arasında farklılık göstermektedir. Bu nedenle, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde tek bir yönetimin uygulanması mümkün olmamaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz’in yarı kapalı bir deniz olarak kendine özgü coğrafi koşullarına işaret etmektedir. Tüm kapalı ve yarı kapalı denizlerde olduğu gibi, Doğu Akdeniz’inde özel koşullarına uyulmalıdır (Acer, 2021:106). Doğu Akdeniz Bölgesindeki uyuşmazlıkların temelinde, GKRY’nin bir ada devleti olarak sınırlı kıyı uzunluğuna sahip olmasına rağmen; eşit uzaklık yöntemini benimsemiş olması yatmaktadır. Bölgedeki sınırlandırma sorununun hakkaniyete uygun bir şekilde çözülmesi için GKRY’nin kıyı uzunlukları ile komşu devletlerin kıyı uzunlukları arasında orantılılık esasına dayanarak deniz yetki alanlarının sınırları yeniden değerlendirilmesi gereklidir.

3. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNE KIYIDAŞ DEVLETLERİN YAPMIŞ OLDUĞU SINIRLANDIRMA ANTLAŞMALARI

Doğu Akdeniz Bölgesinde yaşanan deniz yetki alanları sınırlandırılması sorunu, GKRY’nin 2 Nisan 2004 yılında kıyıdaş devletlerin ve KKTC’nin haklarını göz ardı ederek MEB ilanında bulunması ile başlamıştır (Yaycı, 2012:17). GKRY, adanın tek yasal temsilcisi olduğunu iddia ederek Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB antlaşması imzalaması, KKTC ile içinde bulunduğu siyasal krizleri derinleştirmiştir. GKRY, kendisine 300 km uzaklıkta bulunan Mısır ile 17 Şubat 2003 tarihinde MEB antlaşması imzalamıştır. Taraflar arasında imzalanan antlaşmada sınırlandırma yöntemi olarak ortay hat esas alınmıştır (Biçici, 2018:37). GKRY’nin, Mısır hükümeti ile eşit uzaklık ilkesini benimseyerek imzaladığı antlaşma Mısır’ın deniz yetki alanlarında egemenlik kaybına neden olmaktadır. İlgili kıyı uzunlukları dikkate alındığında Mısır, 21.500 kilometrekarelik bir hak gaspına uğramaktadır. (Yaycı, 2012:52). Lübnan ve GKRY, 2007 yılının Ocak ayında MEB sınırlarını belirleyen bir antlaşma imzalamıştır. GKRY Parlamentosu, Lübnan ile imzaladığı MEB antlaşması sonrasında 26 Ocak 2007 tarihinde Kıbrıs Adası’nın güneyinde 13 adet ruhsat sahası ilan ederek bu bölgede petrol ve doğalgaz aranması ve çıkarılması için lisansa açmıştır (Erdurmaz:2011). GKRY, Lübnan ile imzaladığı antlaşma kapsamında kuzeyden güneye uzanan 6 nokta belirlenmiş, bu noktaların en kuzeyinde yer alan 1 numaralı sınır noktası Suriye’nin deniz yetki alanları ile çakışmaktadır (Hamd ve diğerleri, 2015:31). GKRY ve Lübnan hükümeti arasında imzalanan 6 noktanın en güneyinde yer alan 6 numaralı sınır noktası ise; İsrail ile Lübnan arasındaki uyuşmazlık bölgesi ile çakışmaktadır. GKRY ve Lübnan, imzaladıkları antlaşmada belirlenen noktaların oluşturduğu sınırların gelecekte başka bir tarihte değiştirilebileceği konusunda anlaşmışlardır. GKRY’nin KKTC’nin haklarını göz ardı ederek adanın tamamı adına antlaşmalar YÜKSEL M. (2021). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanı Paylaşımı Sorununun Enerji Jeopolitiği Üzerindeki Etkisi. DA&MS. 1(1), 66-74.

yapması Türkiye'nin tepkisini çekmiştir. Söz konusu antlaşma, Türk hükümetinin baskıları sonucunda Lübnan parlamentosundan geçmemiş, hukuki olarak bağlayıcı nitelik kazanmamıştır. Lübnan parlamentosu, 17 Ağustos 2010 tarihinde petrol ve doğal gaz rezervlerinin araştırılmasına izin veren yasal düzenlemeyi onaylamış; 19 Ekim 2010 tarihinde BM Genel sekreterliğine deniz yetki alanlarının koordinatlarını belirten bir bildirimde bulunmuştur(Yaycı, 2012:28). Lübnan, Doğu Akdeniz Havzasında ki deniz yetki alanlarını, oldukça erken bir tarihte lisansa açmasına rağmen gerek ülkedeki iç karışıklıklar gerekse İsrail ile Kariş gaz sahası nedeniyle yaşadığı uyuşmazlık sondaj faaliyetlerinin kesintiye uğratmaktadır. Lübnan, lisansa açtığı parsellerde Shell ile anlaşma sağlamış, sondaj faaliyetlerini başlatmıştır. Ancak Shell artan baskılar sonucunda Kariş gaz sahasının yalnızca Lübnan'a yakın kıyılarında sondaj yapacağına dair İsrail'e taahhüt vermek zorunda kalmıştır. GKRY, 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile MEB antlaşması imzalayarak deniz sınırlarını belirlemiştir. Sınırlandırmada, eşit uzaklık yönetimi benimsenerek 12 nokta üzerinde antlaşmaya varılmıştır. Bu 12 noktanın en kuzeyinde bulunan 1 numaralı sınır noktası Lübnan ile İsrail arasındaki uyuşmazlık alanlarıyla çakışırken, en güneyinde yer alan 12. nokta ise İsrail'in tarihi uyuşmazlıklar yaşadığı Filistin'in Gazze şeridi ile çakışmaktadır. İsrail, deniz yetki alanlarını bu bölgeyi de içine alacak şekilde genişletmektedir. Filistin'in sahip olduğu deniz yetki alanları İsrail ile Mısır arasında imzalanacak antlaşmada bozucu etki yaratarak iki ülke arasında tampon bir bölge oluşturmaktadır. İsrail'in, Doğu Akdeniz bölgesinde yalnızca GKRY ile sınırlandırma antlaşması bulunmaktadır. İsrail ile GKRY'nin eşit uzaklık yönetimini benimseyerek imzalamış oldukları antlaşmaya göre İsrail 4.600 kilometrekarelik bir alanda hak sahibi olabileme imkânını elinden kaçırmaktadır(Yaycı, 2012:52). İsrail 1996 yılında Akabe Körfezi üzerinde, Ürdün ile eşit uzaklık yöntemi uygulayarak bir sınırlandırma antlaşması imzalamıştır (United Nations", Maritime Boundary Agreement Between the Government of the State of Israel and the Government of the Hashemite Kingdom of Jordan, 1996). İsrail'in, kuzey ve güney kıyılarında yer alan Lübnan ve Filistin ile yaşadığı tarihsel uyuşmazlıklar sınırlandırma antlaşması imzalamasının önünde engel oluşturmaktadır. Suriye, Doğu Akdeniz Bölgesindeki kıyıdaş devletlerle henüz bir sınırlandırma antlaşması imzalamamıştır. Suriye, 8 Kasım 2003 tarihinde aldığı karar neticesinde karasularının genişliği 12 deniz mili, Bitik bölgesinin genişliği 24 deniz mili MEB'inin genişliğini ise; 200 deniz mili olarak belirlenmiştir. İlgili kanun, 19 Kasım 2003 tarihinde resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Lübnan, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda defalarca çağrıda bulunmasına rağmen Suriye bu çağrıları cevapsız bırakarak deniz sınırlarını tek taraflı olarak belirlemiştir.(Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic, 2003:4). Doğu Akdeniz Bölgesine kıyıdaş ülkelerden bir diğeri ise Libya'dır. Tripoli 'de bulunan Libya Genel Halk Komitesi 27 Mayıs 2009 tarihinde tek taraflı olarak MEB ilanında bulunmuştur. Libya, söz konusu sınırlarını Birleşmiş Milletlere (BM) deklare etmiştir. Libya, MEB'ini ilan ederken kıyıdaş devletler ile MEB sınırının belirlenmesi konusunda müzakere edebileceğini BM'e bildirmiştir. (Yaycı, 2012:47) Libya'nın Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırdığı bir diğer devlet ise Türkiye'dir. 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" neticesinde Türkiye ve Libya belirledikleri koordinatları BM'e bildirerek sınırlandırmayı gerçekleştirmişlerdir(AA:2019). Türkiye'nin özellikle Yunanistan Hükümetinden önce davranarak, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile antlaşmaya varması mevcut statüko içerisinde önemli bir hamle olarak değerlendirilmektedir. Yunanistan Hükümeti, Libya'nın Kuzeyinde bulunan Girit adasının kendi ülkesinin dış sınırını oluşturduğunu iddia ederek Girit adasına tam yetki verilmesini konusunda uluslararası kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. Yunanistan, Girit Adasının kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olduğunu iddia ederek Türkiye ve BM tarafından tanınan Libya hükümetinin imzalamış olduğu antlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia etmektedir. BM tarafında

tanınan Libya Hükümetini ve Türkiye'yi Girit adasını görmezden gelmekle suçlamaktadır. Yunanistan'ın Girit adasını temel alarak yürüttüğü dış politika, hakkaniyet ilkesiyle uyumsuzdur. Girit adası, Yunanistan anakarasının bir parçası olarak değil, yalnızca sınırlı etkiye sahip adalar kapsamında değerlendirilerek yalnızca karasuları ile sınırlandırılmalıdır. Yunanistan egemenliği altında bulunun; Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis adaları ile bölgede etkinliğini artırmaya çalışmaktadır. Libya ile Yunan ana karası arasında bulunan Girit adası sınırlandırmada bozucu etki yaratmaktadır. Atina Hükümeti, Girit üzerinden Libya ile eşit uzaklık ilkesi kapsamında deniz yetki alanlarını sınırlandırmayı hedeflemektedir. Yunanistan'ın deniz yetki alanlarını sınırlandırırken kendi ana karası dışında bulunan adaları kullanması Türkiye tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Atina hükümeti, Doğu Akdeniz bölgesinde ülkesinin dış sınırını belirlerken adaları kullanmasına karşın; İtalya ile İyon denizinde yaptığı anlaşmada anakara kütesini kendi ülkesinin dış sınırı olarak belirlemiştir. Yunanistan, kendi kıyılarına kilometrelerce uzaklıkta bulunan adaların deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında tam yetkiye sahip olduğunu iddia etmesi bölgede yaşanan deniz sınırı anlaşmazlıklarının temelini oluşturmaktadır. GKRY ise bölge Yunanistan ile beraber hareket etmektedir. Doğu Akdeniz'in Avrupa Birliği sularının dış sınırını oldurduğunu iddia ederek meşruiyetini artırmaya çalışmaktadır. GKRY'nin iddia ettiği Kıta sahanlığı ile Türkiye'nin sahip olduğu kıta sahanlığı bölgeleri birbiri ile çakışmaktadır. Türkiye'nin kabul ettiği kıta sahanlığı sınırları GKRY'nin iddialarının yüzde altmış dokuz oranında azaltılmasını öngörmektedir (Euronews:2019). Söz konusu deniz yetki alanları GKRY'nin güneyinde yer alan gaz sahalarının birçoğunun aslında başka devletlere ait olduğu anlamına gelmektedir. Özellikle Afrodit, Calypso, Glaucus gaz sahaları kendisinden daha büyük gaz sahalarına sahip İsrail ile Mısırın deniz yetki alanları içerisinde konumlanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Mısırın sahip olduğu Zohr Gaz sahası bölgedeki en yüksek rezerve sahip saha olarak değerlendirilmektedir. Calypso ve Glaucus gaz sahaları Zohr sahasından kopan ve jeolojik olarak buraya bağlı sahalar olarak değerlendirilmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan karmaşanın düğümünü Kıbrıs Sorunu oluşturmaktadır. Kıbrıs adası Türkler ve Rumlara ev sahipliği yapmaktadır. GKRY Doğu Akdeniz bölgesindeki kıyıları parsellere ayırarak ihalelere açmış; pek çok uluslararası şirket burada faaliyet yürütmesine izin vermiştir. Ancak deniz yetki alanlarının sınırlandırılması işlemi yapılırken Kıyıların uzunluğu dikkate alınarak bir sınırlandırılmaya gidilmelidir. Çünkü devletler karasal egemenliklerini kıyıları aracılığı ile kullanmaktadırlar. KKTC'nin kıyı uzunluğu GKRY'nin kıyı uzunluğuna oranla daha fazla olması elde edilen gelirden daha fazla pay elde etmesi anlamına gelmektedir. gereklidir. Libya, Malta davasında görüldüğü gibi devletlerin sahip oldukları kara kütlelerinin bir önemi yoktur, önemli olan sahip oldukları kıyı uzunluklarıdır. Bu nedenle KKTC ve Türkiye kıyı uzunluklarını dikkate alan argümanlar üretmek KKTC'nin haklarının korunması için adımlar atmalıdır.

4. HAKKANİYET İLKESİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEMESİ GEREKEN UAD KARARLARI

4.1. Libya-Malta Davası

Libya ve Malta devletleri, kıta sahanlığı uyuşmazlığı sorununu çözmek için 1976 yılında UAD'na başvurmuşlardır. Malta ve Libya arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesinde, tarafların bir birine muhalefet eden iki temel argümanı mahkeme tarafından dikkate alınmıştır. Libya, doğal uzantı ilkesinin kıta sahanlığının belirlenmesi noktasında hukuksal bir temel oluşturduğunu iddia etmiştir. "Rift zone" bölgesinin tarafların sahip olduğu kıta sahanlığının dış sınırını oluşturduğunu ileri sürmüştür (International Court of Justice,1985:19). BMDHS, devletlerin jeofiziksel özellikleri ne olursa olsun kendi kıyılarından itibaren 200 millik bir mesafeye kadar kıta

sahanlığı alanlarında hak iddia etme olanağı sağlamaktadır; ancak Libya ve Malta arasındaki mesafe 400 milden daha azdır. Bu nedenle, jeolojik özellikler göz önünde bulundurularak kıta sahanlığının 200 milin ötesine taşınması imkansızdır. UAD, “Rift zone” bölgesinin doğal bir sınır oluşturmadığı kararına varmıştır (International Court of Justice,1985:26). Malta, devletlerin egemen eşitliği ilkesine dayanarak kıyı uzunluklarının oranına bakılmaksızın eşit uzaklık ilkesi temelinde bir sınırlandırmaya gidilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Mahkeme Malta'nın iddiasını reddetmiş; coğrafi koşulların dikkate alındığı orantılılık ilkesi temelinde sınırlandırma yapılması gerektiğini taraf devletlere bildirmiştir. Mahkeme tarafların kıyı uzunluklarını not etmiş ve her bir devlete atfedilen kıta sahanlığı alanları arasındaki oranları karşılaştırmıştır. Adil bir sonuç elde etmek için, iki devlet arasındaki kıta sahanlığı sınır çizgisinin, Malta kıyıları yakınında belirlenmesi gerektiği kararına varmıştır. Söz konusu alanda, tarafların kıyıları birbirine zıt konumdadır. Sınırlandırma iki devlet arasındaki ortay hattın kuzeye doğru taşınması ile gerçekleştirilmiştir. Mahkeme kıyı uzunluklarını dikkate alarak, Malta'nın daha kısıtlı bir deniz yetki alanına sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle, belirlenen ortay hat Libya'nın kuzeyine kaydırılarak Malta'nın deniz yetki alanlarını kısıtlanmıştır. Libya-Malta davası, Doğu Akdeniz havzasında yaşanan deniz yetki alanları sınırlandırılması sorununun birçok noktasına ışık tutmaktadır. Libya ile Malta arasındaki bu uyuşmazlık, adalardan kaynaklanan diğer uyuşmazlıklardan farklı nitelikler göstermektedir. Malta bir ada devleti olarak, başka bir ülkenin egemenliği altında bulunmamaktadır. Malta'nın bulunduğu coğrafi konum ve sahip olduğu egemenlik haklarının sınırı, Kıbrıs adasının konumu ile eş görülebilir. Libya-Malta davası göz önüne alınarak yapılacak olana değerlendirmede GKRY'nin Doğu Akdeniz Havzasına kıyıdaş devletlerle ortay hat üzerinden bir sınırlandırma yapması, makul bir çözüm olarak değerlendirilmemelidir.

4.2. Romanya-Ukrayna Davası

Karadeniz'e kıyıdaş iki komşu devlet olan Romanya ve Ukrayna'nın, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda yaşadıkları uyuşmazlık 16 Eylül 2004 tarihinde, Romanya tarafından yapılan başvuru ile UAD'ye taşınmıştır (International Court of Justice:2004). UAD, 2009 yılında Ukrayna lehine bir karara vararak; eşit uzaklık ilkesi temelinde bir sınırlandırma yapılması gerektiğini bildirmiştir. UAD, Romanya ve Ukrayna arasındaki deniz yetki alanlarını belirlerken, Serpent (Yılan) Adası'nın sınırlandırmada bir değişiklik meydana getirmediğini tespit etmiştir. Bu nedenle, Serpent adasının kıyıları sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır. (International Court of Justice:2004).

UAD, Serpent Adası'nın “insan yaşamına olanak vermeyen” ve “kendisine ait ekonomik hayatı olmayan” bir kayalık olduğunu bu nedenle MEB'inin ve kıta sahanlığının bulunamayacağı kararına varmıştır. UAD, Serpent Adası'nı Ukrayna kıyıları içerisinde değerlendirmenin coğrafyayı yeniden şekillendiren bir nitelik taşıdığını ifade etmiştir. Bu nedenlerle, eşit uzaklık çizgisinin Serpent Adası kıyılarını dikkate almadan uygulamıştır. UAD'nin Serpent adasına ilişkin verdiği karar, adanın sadece karasuları ile sınırlandırılabilceği yönünde olmuştur. Bu karar, insan yaşamına elverişli olmayan adaların kara suları ile sınırlandırılması gerektiği yönünde örnek teşkil etmektedir.

4.3. İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı

Manş Denizine kıyıdaş iki ülke konumunda yer alana İngiltere ve Fransa'nın kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi konusunda tahkim mahkemesinin aldığı karar; ters tarafta kalan adaların deniz yetki alanlarının belirlenmesinde örnek oluşturmaktadır. Taraflar devletler Manş Denizi'ndeki

kıta sahanlıklarının eşit uzaklık ilkesi ile hakkaniyete uygun bir şekilde sınırlandırılması konusunda anlaşma sağlamışlardır. Ancak eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı kıyıların nereden başlaması gerektiği konusunda uyuşmazlık yaşanmıştır. (Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, 1977:55). İngiltere, adalara kıta sahanlığı hakkı tanınmasını; Fransa kıyıları ile İngiliz egemenliği altında bulunan Kanal Adaları arasında bir sınırlandırma yapılması gerektiğini savunmuştur (Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, 1977). Mahkeme İngiltere'nin iddiasını reddederek adaların anakara ile aynı etkiye sahip olmayacağı kararına varmıştır. Tahkim mahkemesi, İngiltere'ye ait olan ama Fransa kıyıları içinde ters yönde bulunan Kanal Adalarının yalnızca karasuları ile sınırlandırılması gerektiği bildirmiştir. Fransa'nın kıta sahanlığı sınırları içerisinde Anklav konumunda yer alan kanal adaları yalnızca karasuları ile sınırlandırılmıştır. İngiltere ile Fransa arasında Kanal Adalarından kaynaklanan uyuşmazlık, Doğu Akdeniz'deki Yunan Adalarının sınırlandırılmasında emsal karar değerlendirilmelidir.

5. SONUÇ

Doğu Akdeniz bölgesindeki kıyıdaş devletlerin yaşadığı tarihsel uyuşmazlıklar, politik farklılıklar ve süre gelen istikrarsızlıklar bölgenin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda anlaşma sağlamasını her geçen gün zorlaştırmaktadır. Ancak Yunanistan, kıyıdaş devletlerarasındaki anlaşmazlıkları kendi lehine kullanarak bölgedeki yerini her geçen gün sağlamlaştırmadır. Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis adaları ile oluşturduğu zincir, Türkiye'nin güneyindeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına engel oluşturmaktadır. Söz konusu adalar, buldukları konum itibariyle sınırlı etkiye sahip olduğunu ispatlayan mahkeme kararları mevcut bulunmaktadır. Yunanistan'ın söz konusu adaları kullanarak GKRY ile sınırlandırma antlaşması yapmasının önüne geçilmelidir. Türkiye'nin bölge devletleri ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirerek yeni denizcilik antlaşmaları imzalamalıdır. Mısır, Zohr gaz sahası ile bölgedeki en zengin doğal gaz rezervlerine ev sahip ülke olarak ön plana çıkarken; İsrail sahip olduğu alt yapı ile her geçen gün önemini artırmaktadır. Türkiye'nin bu ülkelerle bir araya gelmesi ve bölgedeki enerji kaynaklarının ticareti konusunda ortak bir paydada buluşması bölgedeki istikrarın sağlanması noktasında oldukça önemlidir. Türkiye enerji ithalatçısı bir devlet olarak, tedarikçi çeşitliliği sağlamak için bölge ülkeleri ile işbirliğini artırabilir. Bu her iki tarafında kazanç sağlamasına olanak tanımaktadır.

KAYNAKÇA

AA, (2019), “Türkiye-Libya anlaşması Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasında Önemli Kazanım”, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-libya-anlasmasi-turkiyenin-dogu-akdeniz-politikasinda-onemli-kazanim/1662097>

ACER, Y. (2021), “Turkey's Legal Approach to the Maritime Disputes in the Eastern Mediterranean.” *Insight Turkey*, vol. 23, no. Winter 2021, doi:10.25253/99.2021231.8.

International Court of Justice, (1977), “Britain and Northern Ireland, and the French Republic (UK, France)”, Erişim Adresi: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf

International Court of Justice, (1985), “Continental Shelf Libyan Arab Jamahiriya/Malta”, Erişim Adresi: <https://www.icj-cij.org/en/case/68>

- Euronews, (2019), “EU Sanctions Turkey For Drilling Off the Coast of Cyprus”, Erişim Adresi: <https://www.euronews.com/2019/07/16/eu-sanctions-turkey-for-drilling-off-the-coast-of-cyprus>
- International Court of Justice, (1946), “Statute of The International Court of Justice”, Erişim Adresi: <https://www.icj-cij.org/en/statute>,
- International Court of Justice, (2004) “Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)”, Erişim Adresi: <https://www.icj-cij.org/en/case/132>
- United Nations, (1996), “Maritime Boundary Agreement Between the Government of the State of Israel and the Government of the Hashemite Kingdom of Jordan”, Erişim Adresi: <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/ISR-JOR1996MB.PDF>
- Law of the Sea Bulletins, (2003) “Syrian Arab Republic”, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR.htm>
- HAMD ve diğerleri, (2011), “Lebanon Foreign Ministry, The Maritime Boundaries And Natural Resources of The Republic of Lebanon”, Erişim Adresi: https://www.lb.undp.org/content/lebanon/en/home/library/democratic_governance/the-maritime-boundaries-and-natural-resources-of-the-republic-of.html
- STANIÇ, A, KARBUZ, S. (2020). The challenges facing Eastern Mediterranean gas and how international law can help overcome them. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 1–35.
- SCHOFIELD, C.(2015), “State Practice on the Establishment of Multiple Maritime Boundaries: Assessing the Challenges of Separating Seabed and Water Column Boundaries”, *The Australian National Centre for Ocean Resources and Security*, Erişim Tarihi: <https://colp.virginia.edu/sites/colp.virginia.edu/files/shanghai-schofield.pdf>
- Resmi Gazete, (1986), “Karadeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge İlanı”, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf>
- BİÇİCİ, U. (2018), “Türkiye’nin AB Üyesi Olan Komşu Devletlerle Yaşadığı Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Denizcilik ve Havacılık Sorunları”
- United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, (1982), Article 121, Erişim Adresi: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- United Nations, (1977), “Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great”, Erişim Adresi: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (Uğu18)
- ENDURMAZ, S. (2018), “Doğu Akdeniz’de GKRY’nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, Petrol Aramaları ve Türkiye”, <http://turksam.org/dogu-akdeniz-de-gkry-nin-munhasir-ekonomik-bolge-ilani-petrol-aramalari-ve-turkiye>
- YAYCI, C. (2012) “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilge Starteji Dergisi*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.